

שביל החושים בנס הרים מערך הדרכה

החושים הם המתווכים בינינו לבין העולם החיצוני. הם מעניקים לאדם ולבעלי החיים יכולת לקלוט מידע מהסביבה ומגופם, ולהמירו לקוד חשמלי או כימי, כדי שהמוח יוכל לעבד אותו ולתת ליצור החי אפשרות להגיב.

כל חוש הוא שער לעולם אדיר של מידע. ללא החושים לא נוכל להתמצא בסביבה, להיזהר מסכנות, לזהות מזון, ובקצרה – לשרוד בטבע. לאדם יש חמישה חושים עיקריים: ראייה, שמיעה, מישוש, טעם, ריח.

יש המגדירים חושים נוספים מלבד חמשת חושי היסוד, למשל חוש שיווי המשקל, חוש הגוף במרחב (שכיבה, ישיבה, כריעה וכו') וחוש הגוף בתנועה.

רציונל הפעילות:

העמקת ההיכרות של המשתתפים את חושיהם על ידי יציאה מאזור הנוחות והתנסות פעילה באתגרים שהשטח מזמן.

מטרות:

- חיבור המשתתפים לסביבה
- חידוד ההיכרות עם חמשת החושים
- פיתוח דמיון וחשיבה יצירתית
- למידה חווייתית, התנסות והנאה בשטח
- היכרות עם ערכי קק"ל.

הערות למדריכים ולמדריכות:

- הפעילות מיועדת לקבוצה של עד 15 משתתפים.
- החוש שבו תתמקד פעילות היצירה – לבחירת המדריך.
- משך הפעילות: 45 דקות עד שעתיים, כולל פעילויות יצירה.

עזרים:

✓ פינג'אן – כד פח להכנת קפה	✓ קערה טיבטית
(במקור בערבית – ספל)	✓ מקל הקשה
✓ סאג'	✓ כיסויים לעיניים כמספר
✓ מקלות עץ	✓ המשתתפים
✓ ענפים	✓ עלים לתה
✓ מחצלת	✓ קומקום

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

✓ אבנים לשומר האבנים במשחק	✓ חומרים מהטבע לפעילות השנייה
✓ סלסילה ובתוכה אצטרובלים,	בחוש המישוש
אבנים, ענפים, עלים יבשים	

פתיחה – מעגל התכנסות

נתיישב במעגל ברחבת הכניסה לשביל, ליד החממה, ונשאל את המשתתפים:

1. מה זה "חושים"?
2. אילו חושים יש לנו?
3. למה לדעתכם חשוב שיהיו לנו חושים?
4. מה מאפשרים לנו החושים?
5. איך העולם שלנו היה נראה אם לא היו לנו חושים?
6. מה קורה כאשר חסר לנו חוש מסוים?
7. מה היה קורה אם היה לנו רק חוש אחד? באיזה חוש הייתם בוחרים?

* **הגדרה:** "חושים" בפיזיולוגיה הם היכולות של יצורים חיים לקלוט מידע מהסביבה או מהגוף, ולהמירו לקוד חשמלי-כימי, כדי שהמוח יוכל לעבד אותו. נסביר שכעת נצא לסיור בשביל החושים, ובכל קטע ניחשף להתנסויות שונות שדרכן נפעיל את מגוון החושים שאיתם אנחנו תופסים את העולם סביבנו. תוך כדי התנסות בפעילות חווייתית לאורך המסלול, נגלה עוד משהו על חושי המישוש, השמיעה, הריח, הטעם והראייה שלנו.

הצעות לפעילויות במקטעי השביל לפי חושים

חוש המישוש

חוש המישוש מאפשר לחוש – באמצעות קולטנים שנמצאים בעיקר בעור – תחושות כגון טמפרטורה, כאב, צריבה, לחץ וצורות של חפצים. מיליוני קולטנים מעבירים דחפים עצביים, ומהם אפשר ללמוד שצריך ללבוש מעיל כי קר לנו, או להרחיק את היד מכוס קפה חם.

קיימת הבחנה בין המידע הנקלט באמצעות העור של אצבעות הידיים (צורות ומרקם – חלק, מחוספס, גבשושי) לבין המידע הנקלט באמצעות העור שעל הגוף (חיבוק, דקירה, כאב, חום וקור, מרקם). המשותף לכל התחושות הללו – מגע (מישוש), כאב, לחץ, טמפרטורה – הוא קליטת הגירויים על ידי תאי החישה שבעור. השוני ביניהם הוא בצפיפותם של תאי חישה שונים שנמצאים במקומות שונים בגוף.

בשביל קיים מסלול עם מרקמי תכסית שונים, שאותם מרגישים כשצועדים בכפות רגליים יחפות.

אפשרות 1 לפעילות: משחק מוביל-מובל

נבקש מהמשתתפים לחלוץ נעליים.

נתחלק לזוגות. משתתף אחד יצעד בעיניים מכוסות ויובל על ידי בן/בת זוגו לאורך המקטע עם סוגי הקרקע השונים. כאשר יגיעו לקצה המקטע יתחלפו המוביל והמובל ויחזרו לנקודת ההתחלה. במקטע השביל קיימים מרקמים שונים שאפשר לחוש בהם ברגליים יחפות.

יש להזכיר למשתתפים שלכל אורך הפעילות הם צריכים לסמור זה על זה.

שאלות למשתתפים שצועדים בעיניים מכוסות וברגליים יחפות:

1. נסו לזהות על מה אתם דורכים (חול, שבבי עץ, חלוקי נחל)
2. מהן התחושות העולות בכם – מגע רך/גס/נעים/קשה?
3. המצע שעליו אתם דורכים הוא מצע טבעי, או מצע שהאדם השפיע עליו?

אפשרות 2 לפעילות: מישוש ואקולוגיה

יושבים במעגל ומניחים בידי החניכים שעיניהם מכוסות עלים מסוגים שונים הנמצאים לאורך השביל: עלי אלון מצוי, אלת המסטיק, לוטם, מחטי אורן, מרווה וכדומה.

מבקשים מהם לתאר את העלה: רך/קשה, מחוספס/חלק; שפת עלה תמימה (חלקה)/קוצנית; שביר/גמיש.

שאלים:

1. למה לעלים שונים יש מבנה וצורה שונים?
2. עם אילו קשיים צריכים הצמחים להתמודד כדי להצליח לצמוח ולהתקיים?
(אכילה על ידי בעלי חיים, יובש, שרפות, כפור, סחיפת קרקע).

3. כיצד העלים, צורתם ומרקמם יכולים לסייע לצמח בהתמודדותו עם הקשיים?

- **צמחים קוצניים** כגון קידה ושוליים של עלים של אלון מצוי – עמידות לרעייה.
- **צמחים בעלי עלים גלדניים** (קשים) הם עלים של עצים ירוקי-עד כגון אלת המסטיק, שהעלים שלהם שורדים על העץ לפחות במשך שנה וחצי – העלה מצופה בשעווה שעוזרת בצמצום התאדות המים מהעלה.
- **צמחים בעלי עלים מחטניים** – שטח הפנים הקטן עוזר בצמצום התאדות המים מהעלה; בעלי החיים אוכלים אותם פחות; השרף שלהם מרחיק בעלי חיים.

חוש השמיעה

חוש השמיעה מאפשר לקלוט גירויים של קולות וצלילים באמצעות האוזן ומערכת השמיעה. חוש השמיעה מסייע לנו לזהות התרחשויות שלא קורות למול עינינו, לתקשר עם העולם שמסביבנו, לפתח קשרים, ללמוד ולהבין אחרים.

אפשרות 1 לפעילות: תרגיל הקשבה

יושבים במעגל בעיניים עצומות.

מקישים על הקערה הקטנה באמצעות מקל. על המשתתפים להקשיב היטב לצליל ולהרים את היד ברגע שאינם שומעים צליל.

גם כאשר נפסיק להקיש בקערה והמשתתפים ירימו את היד, ימשיך חוש השמיעה שלהם לעבוד ולקלוט קולות וצלילים מהסביבה. נקדיש דקה להקשבה לטבע.

שאלים:

1. אילו צלילים שמעתם?
2. האם הצלחתם להבחין אילו צלילים היו קרובים ואילו רחוקים?
3. אילו צלילים פנימיים שמעתם (כמו דפיקות הלב, בטן מקרקרת) או צלילים חיצוניים (כמו פעמוני הרוח שבמקום, הרוח הנושבת)? צלילים שאליהם שמם לב כשיש שקט סביבנו.
4. אילו צלילים נוכחים ברקע – צלילים מן הטבע או צלילים הקשורים לתנועת האדם (מכוניות בכביש, עבודות עפר, צפצופים, דיבור בין אנשים...)?
5. אילו בעלי חיים עשויים להימצא בסביבה ולהשמיע את קולותיהם? (נבדיל בין חרקים, ציפורים, זוחלים, ויונקים.)

נוכל לזהות ציורים של ציפורים שונות בטבע

[באתר המרכז לטיפוח ציפורי הבר בחצר ובגינה](https://did.li/AdagT) – <https://did.li/AdagT>

אפשר לצפות בסרטון של קק"ל, [ציפורים בסביבה הקרובה](https://did.li/pLwaa) – <https://did.li/pLwaa>, המאפשר להכיר כמה מהציפורים המקסימות המקננות בסביבתנו (ירגזי מצוי, עורבני, בולבול, שחרור), ואת יחסי הגומלין שלהן עם עצים ארץ ישראלים.

מספרים שפעילות קק"ל, הדואגת לשימור היער, מאפשרת לשמור על בתי הגידול לחיות בר שונות ולכן יש בסביבה מגוון עשיר של חיות בר.

שאלים:

- ? למה נדרש חוש השמיעה בטבע – לאדם ולבעלי החיים?
- ? נסו לשער איזה בעל חיים ניחן בחוש שמיעה טוב. בעל חיים פעיל-יום או בעל חיים פעיל-לילה?

מצינים שטווח השמיעה של רוב בעלי החיים עולה על זה של בני האדם, לכן כלבים, דולפינים ועטלפים, למשל, מסוגלים לשמוע אולטרה סאונד (על שְׁמֵע). אפשר להביא לדוגמה את התנשמת והעטלף שמנווטים בעזרת חוש השמיעה.

הידעתם?

ישנם בעלי חיים (כמו עטלפים ודולפינים) בעלי חוש שמיעה המעניק להם התמצאות בסביבה חשוכה. גלי השמע שהם מפיקים פוגעים בעצמים בסביבה וחוזרים אליהם, ומהמידע הזה מסוגלים אותם בעלי חיים לבנות תמונה תלת ממדית של הסביבה.

ליד נס הרים, בתחום פארק עצמאות ארצות הברית ושמורת הטבע נחל תאומים, נמצאת מערת התאומים, המשמשת משכן לעטלפים רבים.

[לחצו כאן למאמר "התמצאות בעלי חיים באמצעות חוש השמיעה"](#)

<https://did.li/X8qrl>

אפשרות 2 לפעילות: זיהוי צלילים

מקישים על מוביילים וחפצים שונים בעוד המשתתפים שוכבים או יושבים בעיניים עצומות ומקשיבים לצלילים. מבקשים מהמשתתפים לזהות האם הצליל טבעי, באיזה אופן נוצר ואיזה חפץ יצר אותו.

מתייחסים לקול פעמוני הרוח במקום. שואלים:

- ? האם הצליל נעים לכם?
- ? איזה השפעה יש לצלילים עלינו – השפעות לחיוב, לשלילה?

אפשרות 3 לפעילות: שומר האבנים

המשתתפים עומדים במעגל. בתוך המעגל מסדרים באופן אקראי אבנים בגודל כף יד ובוחרים מתנדב – שומר האבנים. השומר יושב בכיסוי עיניים במרכז המעגל. שאר המשתתפים, כל אחד בתורו, צריכים לקחת אבן מהמעגל מבלי שהשומר ישמע ויבחין בכך. על השומר לזהות מאיזה כיוון מגיע המשתתף שמנסה לקחת אבן, ולהצביע לכיוונו. אם השומר צדק, המשתתף חוזר למעגל ומשאיר את האבן.

אפשרות 4 לפעילות: הכנת מקל גשם או מובייל מחומרים טבעיים

- [להדרכה להכנת מקל גשם](#)
<https://did.li/ydaqT>
- [להנחיות להכנת מובייל מחומרי טבע](#)
- <https://did.li/KFNIC>

חוש הריח

חוש הריח הוא היכולת להבחין במולקולות כימיות נדיפות באוויר. ברקמת האף של האדם קיימים תאים קולטי ריח ודרך גירוי עצבי עובר המידע למוח. ריח רע, שעליו למדנו מניסיון העבר, מזהיר אותנו מפני סכנה אפשרית (גווייה של בעל חיים, דליפת גז). יש ריחות שהניסיון לימד אותנו לאהוב, כגון מרק מתבשל, בושם או מאפה טעים.

ריח ממלא תפקיד חשוב בעולם הטבע. חוש הריח הוא אחד החושים העיקריים אצל בעלי החיים, אצל חלק מהם הוא החוש העיקרי. בעלי החיים משתמשים בריח גופם לצרכים שונים: שמירה על טריטוריה, זיהוי צאצאים, מציאת בן זוג ועוד. טורפים ואוכלי עשב חשים זה בזה באמצעות חוש הריח. באמצעות ריח מושכים צמחי פרחים מסוימים מאביקים, וזכרים של מיני חרקים מזהים נקבות ממרחקים עצומים. ככלל, אצל יונקים אף ארוך יותר מעיד על חוש ריח מפותח יותר.

יש צמחים שעליהם מפיצים ריח כאזהרה לבעלי חיים להימנע מאכילתם. במקרים רבים צמחים אלה משמשים תבלינים ואפשר לשפר בהם טעם של מזון, בתנאי שאוכלים מהם במינונים מתאימים.

קק"ל מקפידה לשמר את הטבע, ובכך מאפשרת את המשך הגידול הטבעי של צמחי התבלין. כמו כן, קק"ל נוטעת "נטיעות צופניות" של מיני עצים פורחים ובעלי צוף במטרה להגדיל את הכמות והמגוון של מרכיבי המזון החיוניים לקיומה של דבורת הדבש ומאביקים אחרים. בכך תורמת קק"ל למלחמה בתופעה המדאיגה של התמעטות החרקים המאביקים, ובייחוד דבורת הדבש – המאביקה העיקרית – שתרומתה לעולם חיונית להמשך התקיימותם של צמחי הבר וגידולים חקלאיים ולשמירה על איזון אקולוגי.

היכרות עם צמחי ריח

אלת המסטיק – עץ נפוץ שגובהו בינוני. נשיר בחורף ובעל שלכת אדומה ובולטת בנוף. ברפואה העממית משתמשים בפירות הנלעסים של אלת המסטיק כתרופה נגד צרבת, כאב שיניים וכאב בטן. קליפת העץ משמשת לטיפול באקזמה ושטפי דם.

אורן ירושלים – עץ ירוק-עד גבוה, בעל עלים צמודים דמויי מחט. קליפת הגזע סדוקה, ופעמים רבות מופרש ממנה שרף דביק. האורן משמש בתעשיית הרהיטים וכן לייצור חביות ליין, ארגזים ונייר. שרף האורן הוא אחד המרכיבים בייצור טרפנטין לתעשיית הדבקים.

מרווה משולשת – שיח קטן, ירוק-עד; מאפיין את החורש הים תיכוני. ברפואה העממית נחשבת המרווה לצמח עם סגולות רפואיות רבות, ביניהן חיזוק המערכת החיסונית וסיוע בהקלה על מחלות חורף, וכן סיוע לריפוי בעיות במערכת העיכול וגם בכבד.

נענע משובלת – צמח עשבוני רב-שנתי שצומח בבתי גידול לחים. תוספת משובחת לתה. ברפואה העממית נחשב לצמח המסייע לפעילות מערכת העיכול והכבד.

אזוב מצוי – בן שיח בעל עלים מאפירים. אחד מצמחי הזעתר. ברפואה העממית משתמשים בו לבעיות בדרכי הנשימה, מחלות חורף, בעיות עיכול ודלקת בקיבה.

זוטה לבנה – צמח ריחני ממשפחת השפתניים, משמש כתרופה לעיכול ולריפוי פצעים.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

אזובית פשוטה – בן שיח ים תיכוני, שאינו צומח בר בישראל. מהצמח מפיקים את התבלין המפורסם אורגנו, שהשימוש בו נפוץ מאוד במדינות הים התיכון.

ריחן מצוי – צמח שממנו מפיקים את התבלין בזיליקום. צומח בר באזורים הטרופיים של אסיה ואפריקה. בתבלין משתמשים לתיבול מאפים, תבשילים ורטבים. ברפואה העממית נחשב כמשפר את זרימת הדם והעיכול, וכמרגיע גירויים בעור.

רוזמרין רפואי – שיח מקובל בנוי הישראלי, עמיד יחסית ליובש, בעל פרחים כחולים ועלים ארומטיים. משמש כתבלין בבישול ובתעשיית הקוסמטיקה. ברפואה העממית מיבשים את העלים לאבקה לעצירת דימום.

אזוביון רפואי (לוונדר) – שיח נמוך יחסית, בעל פרחים בצבע סגול ועלים ארומטיים. אינו צומח בר בישראל. עליו משמשים מקור לבושם ולחיתוי בארון הבגדים נגד עש. בעבר בישמו בעליו את מי אמבט.

אפשרות 1 לפעילות: משחק אסוציאציות

קוראים שמות של מושגים שונים, וכל משתתף מספר מהו הריח של אותו מושג בשבילו. למשל: קיץ, חורף, בית, טיול, בריכה.

אפשרות נוספת – אומרים שמות של עצמים/צמחים ריחניים, וכל אחד אומר מה מזכיר לו הריח. למשל: מלון, אורן, כלור, פרח, סבון רחצה.

אפשרות 2 לפעילות: חפש אותי

המדריך קוטף עלה מכל צמח. מציגים אותם אחד אחד למשתתפים – בשמם ובניחוחם. לאחר שהמשתתפים הכירו את הצמחים, בוחרים במתנדב שיהיה מוכן בעיניים עצומות לחפש בערוגה את הצמח ששמו וריחו יוצגו בפניו. אפשר לעשות כמה סבבים ואף להטעות בהצגת אותו צמח פעמיים.

אפשרות 3 לפעילות: יצירה – הכנת שקית בושם

עזרים נדרשים: קעריות וכלי כתישה, שקיקי בד שאפשר לסגור אותם בשרוכים או חתיכות בד מבגדים ישנים ובלויים, צמחי תבלין מיובשים.

כותשים בקעריות קטנות את צמחי התבלין, שמים את החומר הכתוש בשקיקים וסוגרים בשרוכים.

חוש הטעם

בדומה לחוש הריח, גם חוש הטעם מבוסס על זיהוי כימי של חומרי טעם שונים. כדי שנבחין בטעמים של מזונות שונים, על חומרי הטעם להתמוסס ברוק המופרש בפינו. טעמו של חומר מורגש בעת מגעו עם פקעיות טעם הפזורות בלשון, המשמשות איבר החישה של הטעם. מוחנו מפרש טעם מתוק כמקור אנרגיה ולכן אנו כה אוהבים את הטעם הזה. בעבר הרחוק, כאשר מאכלים מתוקים היו נדירים, זה היה הגיוני ונחוץ. בימינו, בתרבות השפע, צריכה מוגזמת של מאכלים מתוקים עשירים בסוכר לבן פוגעת בבריאות.

קק"ל נוטעת עצי פרי ומטפחת ביערותיה בוסתנים ישנים ובהם גם בוסתני חרובים. קק"ל מזמינה את הציבור לפעילות מודרכת של קטיפת חרובים כדי להפיק מהם "דבש" וסילאן כממתיק ידידותי יותר לבריאות. באירועי ט"ו בשבט מעניקה קק"ל מפעם לפעם מארזי דבש למשתתפים בפעילויות.

היכרות עם צמחי טעם (צמחי טעם מרשימת צמחי הריח המופיעים למעלה):

מרווה משולשת – שיח קטן, ירוק-עד; מאפיין את החורש הים תיכוני. ברפואה העממית נחשבת המרווה לצמח עם סגולות רפואיות רבות, ביניהן חיזוק המערכת החיסונית וסיוע בהקלה על מחלות חורף, וכן סיוע לריפוי בעיות במערכת העיכול וגם בכבד.

נענע משובלת – צמח עשבוני רב-שנתי שצומח בבתי גידול לחים. תוספת משובלת לתה. ברפואה העממית נחשבת לצמח המסייע לפעילות מערכת העיכול והכבד.

אזוב מצוי – בן שיח בעל עלים מאפירים. אחד מצמחי הזעתר. ברפואה העממית משתמשים בו לבעיות בדרכי הנשימה, מחלות חורף, בעיות עיכול ודלקת בקיבה.

זוטה לבנה – צמח ריחני ממשפחת השפתניים, משמש כתרופה לעיכול ולריפוי פצעים.

אזובית פשוטה – בן שיח ים תיכוני, שאינו צומח בר בישראל. מהצמח מפיקים את התבלין המפורסם אורגנו, שהשימוש בו נפוץ מאוד במדינות הים התיכון.

ריחן מצוי – צמח שממנו מפיקים את התבלין בזיליקום. צומח בר באזורים הטרופיים של אסיה ואפריקה. בתבלין משתמשים לתיבול מאפים, תבשילים ורטבים. ברפואה העממית נחשב כמשפר את זרימת הדם והעיכול, וכמרגיע גירויים בעור.

רוזמרין רפואי – שיח מקובל בנוי הישראלי, עמיד יחסית ליובש, בעל פרחים כחולים ועלים ארומטיים. משמש כתבלין בבישול ובתעשיית הקוסמטיקה. ברפואה העממית מיבשים את העלים לאבקה לעצירת דימום.

* חפשו את עצי הפרי במסלול והציעו למשתתפים לטעום.

הכנת חליטות

הכינו חליטה מצמחים אשר תמצאו בדרך: נענע, זוטה, מרווה.

אפיית פיתות

אפו פיתות בסאג' ותבלו אותן בצמחי זעתר אשר תלקטו במהלך הדרך.

חוש הראייה

חוש הראייה הוא המתווך העיקרי בין האדם לבין סביבתו. באמצעות חוש הראייה אנו קולטים מידע חזותי, רואים אור וצבעים, מבחינים בין עצמים קרובים ורחוקים, מבחינים בתנועה, יכולים לאמוד מרחקים ולראות את הסביבה באופן תלת ממדי.

ראייה היא קליטת מידע מהסביבה באמצעות העין. האור הנקלט מתורגם לאותות עצביים שמועברים למוח, ושם עובר המידע עיבוד שמצייר לרואה תמונה חזותית. יש המעריכים שהראייה מעבירה כ-80% מהמידע שאדם קולט מהסביבה.

משחקי חימום – חוש הראייה

משחק המראה

מתחלקים לזוגות. בני הזוג עומדים זה מול זה. מחליטים מי מהשניים מתחיל לעשות תנועות – ובן הזוג משתדל לעקוב אחריו ולחקות את תנועותיו. אחרי זמן קצר מתחלפים.

משחק הסמליל (לוגו)

המדריך מראה סמלים שונים הלקוחים מעולם הסביבה והטבע. המשתתפים צריכים לנחש מה מבטא כל סמל (לדוגמה: סמל השלום, Nike, חברת אפל וכו'). לקראת סיום מראים את סמל קק"ל ומסבירים כיצד מבטאים צבעי הסמל את תחומי הפעילות של קק"ל: כחול – מים: שיקום נחלים ובניית מאגרי מים
חום – רכישת קרקעות, פיתוח קרקע עבור התיישבות
ירוק – עצים וניהול יערות

המדריך יסביר על פועלה של קק"ל כפי שהוא בא לידי ביטוי בצבעי הסמל. לסיום, אפשר לתת משימה: להרכיב את סמל קק"ל מחומרים הנמצאים בסביבה (חום, כחול, ירוק).

תצפית לנוף

נקיים סקירת שטח ונציג את הנוף הנשקף מעמדת התצפית (בעזרת המפה המוצבת במקום, או בלעדיה).

נזמין את המשתתפים להתבונן בנוף במשך זמן קצוב (2 דקות) ולגלות בו משהו שלא הבחינו בו קודם לכן. חוזרים על התרגיל מספר פעמים – חלקן תוך כדי דיבור וחלקן בשקט – ובוחנים את ההבדלים בדברים שראינו וברמות תשומת הלב.

חלון לנוף

נבקש מהמשתתפים להביט על הנוף דרך החלון המוצב בשטח, לבחור פריט שמוצא חן בעיניהם ולצייר אותו על קרטון ביצוע. כשמסיימים מניחים כולם את הציורים ביחד ויוצרים "פסיפס נופי".

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

דיון:

- כשהתבוננתם דרך מסגרת החלון, האם ראיתם דברים שונים מהדברים שרואים בתצפית רגילה על הנוף? ?
- מה המשמעות של התבוננות דרך מסגרת? במה זה מקדם? במה זה עלול להגביל? ?
- כשאתם פותחים את החלון בבית, איזה נוף אתם רואים? ?
- לכל מקום בארץ אופי ונוף משלו. נס הרים נמצא באזור הררי, מישור החוף מתאפיין בקרקעות חול מישוריות וגבעות השפלה מעוגלות. בעבר הארץ נשמרה במצבה הטבעי מבלי שהאדם שינה את אופייה. והיום? ?
- נסתכל על הפסיפס שיצרנו ונספור כמה פריטים הם מעשי ידי אדם וכמה טבעיים. ?
- נשאל – איך משפיעה פעילות האדם על הנוף? מה עושה קק"ל כדי לשמר את הנוף והטבע ועד כמה אנו רואים בסביבה שאנו נמצאים בה עכשיו השפעה של התערבות האדם? ?
- אפשרות – איזה פארק או יער של קק"ל שטיילתם בו לאחרונה אתם זוכרים? ?

נספח: פעילויות נוספות

רוחות השמיים

מסבירים על כיוונים – צפון, דרום, מזרח, מערב – ומשחקים משחק ים-יבשה לפי כיוונים. מדברים על איך מוצאים כיוון.

אור וצל

1. שעון שמש – מראים איך יודעים מה השעה בשעון שמש.
2. משחקי אור וצל לאורך השביל – מוביל-מובל בהקבלה לאור וצל. כפי שאני מוביל את המשתתף שלידי, הצל (אם יש) הוא שמוביל אותי, שהולך בצמוד אליי. מסבירים על אופן היווצרות הצל: התנאי להיווצרות צל הוא שיהיו מקור אור, משטח שהאור מגיע אליו וגוף אטום לאור ביניהם. האזור הכהה המוטל על המשטח מכונה צל. תנו דעתכם: מה ההבדל בין צל לצללית?
- צללית – דמות הנראית כצורה שחורה על רקע בהיר יותר ואין מבחינים בפרטי החזות שלה.
- צל – הטל כהה של עצם המסתיר את האור, ולא העצם עצמו.

אפשרות לפעילויות יצירה נוספות

יצירת תבליטים של עלים; הטבעת עלים על משטח חמר לבן; הכנת תליון קטן התלוי על חוט דיג בשילוב חרוזים.

האזנה להסכתי מידע על עצים

האזנה להסכתי מתוך <https://did.li/SoCTY> – ערכת עצי ארץ ישראל – על עצים הנמצאים בשביל או בשטח מרכז השדה: אורן ירושלים, אלה ארץ ישראלית, אשחר ארץ ישראל, גפן היין, זית אירופי, חרוב מצוי, כליל החורש, ער אציל, פיקוס התאנה, קטלב מצוי, רימון מצוי, שיזף מצוי, שקד מצוי, תמר מצוי.

תוספת לחוש הטעם או הריח

הידעתם?

לאלת המסטיק יש שרף ריחני הנוסף ומשמש לעץ לטיפול בעצמו לאחר שנפצע. השרף שימש בעבר את האדם בעיקר ללעיסה, והוא אף נזכר בתלמוד כ"מסטיקי" המשמש ללעיסה, ומכאן שמו של הצמח "אלת המסטיק". השימוש באלת המסטיק ברפואה העממית היה נפוץ מאוד, מאחר שקדמונינו זיהו את תכונות החיטוי שלה. ואכן העץ, על כל חלקיו, עשיר בטרפנים, שמנים נדיפים ופלבנואידים נוגדי חמצון. העלים מכילים כמות עצומה של טאנינים (חומרים מכווצים), ובעזרתם אפשר לטפל בפצעים.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

לעיסת עלים צעירים מסייעת לטיפול בבעיות חניכיים, לחיטוי חלל הפה, לריענון הפה ולטיפול בזיהומים. אפשר להשתמש בענפים צעירים של העץ כקסמי שיניים המחטאים את השיניים ומסייעים לשמירת היגיינת הפה.